

Bidrag til Danmarks kirkehistorie, hentedede fra Clairvaux og Citeaux.

Af **Hans Olrik.**

Et væsenligt punkt i vor historie er den danske kirkes livlige forbindelse med de store franske Cistercienserklostre i 12. og 13. årh. Den hellige Bernards munke har brudt det danske klostervæsen nye veje og fremmet hele prætestandens udvikling. Det kan da ikke undre, at den rige cisterciensiske litteratur i Frankrig yder adskillige bidrag til **Danmarks** historie. Det meste af hvad der hidtil er fremkommet er allerede blevet udnyttet af vore historikere; men der er dog nogle efterretninger om danske mænd og danske forhold, som enten endnu ikke har fundet vej til os eller i alt fald hidtil ikke har fået den plads, der tilkommer dem.

Det er en kendt sag, at flere berømte danske mænd er vandrede til Clairvaux. Navnkundigst er ærkebiskop Eskil. Ingen anden af vor histories personligheder har fået lignende betydning for den hellige Bernards kloster. Eskil gæster oftere Clairvaux og dvæler årevis i dette sit yndlingskloster. Han brevveksler med abbed Bernard, og endnu er et af den store abbeds breve til ham bevaret. Notaren Gaufrid underretter straks Eskil om Bernards død og tilegner ham 5te bog af »Bernards levned«¹⁾. Træt af

¹⁾ Pertz, *Monumenta Germaniæ: Scriptores* XXVI 117 f. G. Hüffer, *Der heilige Bernard v. Clairvaux I: Vorstudien* (Münster 1886) s. 30.

livet i verden trækker den stolte, gamle ærkebisp sig tilbage til Clairvaux, som var hans længsel og lyst, for dér at tilbringe sine sidste år i klosterets fred. Dér dør han, og dér bliver han mindet med ærefrygt som én af den store abbeds ypperste venner. »Exordium magnum Cisterciense« giver en udsigt over hans forhold til Clairvaux, og dette lille skitserede livsbillede finder også vej til Danmark¹⁾. Jeg skal imidlertid ikke gå nærmere ind på hele denne skat af oplysninger om Eskil. Det meste er nemlig allerede optaget i andres gransken og fortællen, og står der endnu et og andet træk tilbage, vilde det, løsrevet fra sin sammenhæng, have liden værd; den slags småbidrag til Eskils historie hører hjemme i en samlet skildring af hans forhold til de franske Cisterciensere, og jeg vil ikke foregribe, hvad en sådan undersøgelse kunde drage frem. Jeg ønsker blot her at gøre opmærksom på nogle hidtil unyttede clairvaux'ske optegnelser om Eskils død og nogle andre clairvaux'ske minder, der ned gennem tiderne bevarede til hans ære.

Skönt de danske årbøger er enige om at sætte Eskils død til 1182, må denne angivelse dog vige for den clairvaux'ske, hvorefter dødsåret var 1181. Det hedder nemlig i *Chronicon Clarevallense* (fra 1147 til 1192): Anno Domini 1181, apud Claramvallem mortuus est venerabilis Eskilus Danorum archiepiscopus, sumpto habitu ordinis, qui diu manserat in Claravalle, et sibi substituerat archiepiscopum in Dacia, Absolonem nomine²⁾. Krøniken, som er bleven til ved år 1223 eller kort efter³⁾, støttes på dette punkt af optegnelserne i gravbogen (*liber sepulchrorum*) fra Clairvaux. Dennes beretning om Eskils gravsted ender således: Obiit autem anno Incarnationis Dominice MCLXXXI⁴⁾. Disse

¹⁾ Sællandske årbog med tillæg, S. r. D. II 619 ff. 638 ff.

²⁾ Migne, *Patrologiæ cursus completus, series Latina*, tom. 185, sp. 1249 f.

³⁾ Hüffer, *Der heilige Bernard*, s. 158.

⁴⁾ Migne t. 185, sp. 1555, Lalore, *Le trésor de Clairvaux* (Troyes 1875) s. 198. Jf. Marique, *Annales Cisterciensium III* (Lyon 1649) s. 100 f.

gamle vidnesbyrd fra selve det kloster, hvor Eskil var død, og hvor man i højeste grad ærede hans minde, har afgjort forrang for de danske kilder, der er begivenheden så meget fjernere. — Vedrørende Eskils dødsdag er der også uoverensstemmelse mellem den clairvaux'ske og den danske angivelse. Obituariet fra Clairvaux har 7. Sept.¹⁾, mens Lundekapitlets mindebøger har 6. Sept. Her er valget næppe så let at træffe. Underlig nok har en anden Cistercienseroptegnelse 10. April som Eskils mindedag²⁾; på denne dag er han måske bleven optagen som munk i Clairvaux.

Der er grund til endnu at dvæle lidt ved den omtalte optegnelse om Eskil i gravbogen fra Clairvaux. Overskriften »B. (a: Beatus) Eskilus« viser, at man i Clairvaux ærede ham som salig. Det stemmer med, at han har fået plads i Cisterciensernes helgenbog, hvor hans sidste ophold i Clairvaux skildres således³⁾: »sanctissime vixit et piissime obiit, multis post mortem miraculis illustris«. I selve gravbogen siges der da også om Eskil, at han ved ydmyghed og gudsfrygt blev et fuldkommenhedens spejl for efterslægten. Endvidere hedder det her, at han var af kongelig æt. Her kan selvfølgelig ikke være tænkt på, at Eskils farfaders søster var Erik Ejegods dronning; der må være tale om en virkelig nedstamning. Man tør da tage en stamtavle i Knytlinga-saga som forklaring⁴⁾. Efter denne var Eskils oldefader Thrugot en dattersøn af Håkon jarl, der var søn af Erik jarl og Sven Tjageskægs datter Gyda; Eskils frændskab med kongætten må således vistnok føres helt tilbage til Sven Tjageskæg.

Af optegnelsen i gravbogen fra Clairvaux lærer man endelig Eskils gravsted at kende. Det fandtes under

¹⁾ Lalore, Le trésor de Clairvaux, s. 179.

²⁾ Henriquez, Menologium Cisterciense (Antwerpen 1630) s. 116.

³⁾ Henriquez, anf. sted.

⁴⁾ Knytl. (Fornmanna sögur XI) s. 302.

hvælvingen i Frelserens kapel, det midterste af de 9 kapeller, som sluttede sig til klosterkirkens apsis, i lige linje med hovedalteret og med den hellige Bernards alter og grav bagved hovedalteret¹⁾, altså en af de fornemste pladser i hele kirken. Der var han jordfæstet til venstre for Frelserens alter, som han selv havde indviet²⁾. Hermed stemmer beretningen i den sællandske årbog: *sepultus est in presbyterio oratorii ejusdem loci, ante altare beatæ virginis matris*³⁾; thi Frelserens alter var tillige indviet til hans moder, Jomfru Maria. En stenplade i gulvet bar den korte indskrift: *Hic jacet Dominus Eschilus, Dannemarchiæ episcopus, postea monachus Clarævallensis*⁴⁾. To andre bisper fik også gravsted foran Frelserens alter: den ene var Garnier, der var abbed i Clairvaux 1186—93, dernæst biskop i Langres 1193—98 og endelig munk i Clairvaux, hvor han døde 1216; den anden var Raoul, abbed i Clairvaux 1224—33, derefter ærkebiskop i Lyon, død 1236. Senere, den 1. April 1264, førtes også levningerne af den hellige Bernards moder Alette fra St. Benigne i Dijon til dette kapel⁵⁾. Eskils grav i Clairvaux viser da klart, hvor højt man satte hans minde.

Et andet vidnesbyrd herom er det, at Eskil nævnes blandt de mænd, som i Clairvaux mindedes ikke blot ved en særlig årdag, men ved »*missæ generales*»⁶⁾. Denne fællesmesse, der skulde overværes af alle munkene, holdtes daglig; om Søndagen og på festdagene spaltede den sig i en morgenmesse og en højmesse. De omgivelser, hvori Eskils navn forekommer, er nogle af de kirkelige personligheder, som konventet i Clairvaux satte allerhøjest. Foran

¹⁾ D'Arbois de Joubainville, *Études sur l'état intérieur des abbayes Cisterciennes* (Paris 1858) s. 38.

²⁾ Lalore, *Le trésor de Clairvaux*, s. 61.

³⁾ S. r. D. II 621.

⁴⁾ Migne tom. 185, sp. 1767.

⁵⁾ Lalore, *Le trésor de Clairvaux*, s. 193 f.

⁶⁾ Lalore s. 174.

Eskil nævnes kardinal Henrik, Clairvaux' 7de abbed (1176—79), en af hovedkæmperne mod det albigensiske kætteri, dernæst kardinalbiskop af Albano, død 1189 og jordenfæstet i Clairvaux, hvor han blev fejret som helgen og næst selve den hellige Bernard og den hellige Malachias nød den ypperste ære. Efter Eskil nævnes kardinal Petrus fra Pavia († 1182), der længe havde været i Frankrig som pavelig legat og dér havde vist sig som velynder af Clairvaux; hans forhold til Eskil personlig havde derimod ikke været særlig venskabeligt: abbederne i St. Victor havde brugt en skat, som Eskil havde betroet dem, og kardinal Petrus søgte af godhed for Victorinerne at hjælpe deres kloster til at slippe for at udrede den danske ærkebiskop passende igæld¹⁾.

Foruden Eskils grav var der endnu i Clairvaux mindst ét synligt minde om ham: et lille guldskrin (philaterium aureum), delt i to rum, med relikvier af mange forskellige helgener²⁾. Det har været den gamle ærkebiskops gave til det kloster, der blev hans sidste hjem.

Siden Eskils dage er flere af den danske kirkes berømteste mænd komne i berøring med de franske Cisterciensere og særlig med Clairvaux. En halv menneskealder efter Eskils død havde to klerke fra Danmark et noget ufrivilligt ophold i den hellige Bernards kloster. Det var Knud Valdemarsöns kansler, Anders Sunesön, og den gamle abbed Vilhelm fra Æbelholt, der i 1195 kom fra Rom til Frankrig for at virke for den ulykkelige dronning Ingeborgs ægteskabssag. Filip Augustus lod hertugen af Burgund tage dem til fange i Dijon; men abbed Guido af Citeaux udvirkede, at de dog fik lov at tage ophold i Clairvaux for dér at afvente kongens bud. Næsten hele

¹⁾ H. Delahaye, Pierre de Pavie, i *Revue des questions historiques*, 25. année (1891) s. 14 f.

²⁾ Lalore s. 61.

den franske præstestand var den gang så afhængig af kongen, at den støttede ham imod dronning Ingeborgs krav; således havde biskop Stefan af Noyon, der dog havde bejlet for kongen til den danske kongedatter og ført hende til Frankrig, straks været med til at udstede skilsmisdommen og gik nu i Filips ærinde til paven for at udvirke dens stadfæstelse. Men abbederne Guido af Citeaux og Guido af Clairvaux tog sig ivrig af de danske afsendinge, fik udvirket deres løsladelse og opnåede endda, at de efter seks ugers forløb blev stedte for Filip Augustus i Paris. Cistercienserne havde altså gjort alt, hvad der stod i deres magt for at støtte Anders Sunesøn og abbed Vilhelm; det vidner atter om inderligt forhold mellem de to bernardinske hovedklostre og Danmark. Det er kun i forbigående, jeg har villet minde om denne episode; da jeg imidlertid ikke har fundet cisterciensiske optegnelser, der kan kaste nyt lys over den, indlader jeg mig i denne sammenhæng ikke nærmere på disse begivenheder. Med det samme vil jeg nytte lejligheden til at berøre dronning Ingeborgs forhold til de franske Cisterciensere. Ingeborg fik det cisterciensiske generalkapitel i Citeaux 1224 til at vedtage, at hendes årdag efter hendes død skulde højtideligholdes sammen med Filip Augustus's, og snart efter må hun have vist sig særlig velgørende overfor Cistercienserordenen, da generalkapitlet i 1228 vedtog, at Ingeborgs navn skulde nævnes ved den særlige Fredagstjeneste, hvor der blev sunget 7 salmer »mediocri voce«, til bedste for paven, kirkens og rigets fred og for kongen; ja, endnu i 1236 fik generalkapitlet tilsagn om en årlig gave fra Ingeborg, bestående af 10 Dijoner-livres¹⁾. Dette smukke forhold mellem den danskfødte dronning og Cistercienserne turde stå i forbindelse med Valdemarernes iver for denne orden;

¹⁾ Martene et Durand, Thesaurus anecdotorum IV (Paris 1717), sp. 1339. 1349. 1364. R. Davidsohn, Philipp II August von Frankreich und Ingeborg (Stuttgart 1888) s. 272. 280.

hun viste sig i gerningen som datter af den Valdemar og søster til den Knud, som sagdes »at have udvalgt, elsket og æret Cistercienserne fremfor alle munkesamfund under himlen¹⁾«. For fuldstændigheds skyld har jeg indføjede disse træk på dette sted. Dernæst vender vi os atter til de clairvaux'ske bidrag til vor historie.

Som bekendt var Eskil ikke den eneste danske biskop, der døde i Clairvaux. Også Roskildebispen Nils Stigsön søgte did efter sit sammenstød med Erik Plovpenning (1245) og levede sine sidste fire år dér²⁾. Der er en del lighed i de to kirkehøvdingers kamp og skæbne. Clairvaux, som havde set Eskil i ufrivillig landflygtighed, modtog nu også biskop Nils, efter at han var kommen i fjendtligt forhold til den danske krone; og begge bisper peger ved deres kamp for kirken frem mod den store strid mellem kongedømme og præstestand, der gentagne gange skulde blive det sørgelige knudepunkt i Danmarks historie. Nils Stigsön, der altså på en vis måde er forløber for sine frænder Jakob Erlandsön og Jens Grand, blev for sit kirkelige martyrium højt æret i Clairvaux, selv om han aldrig fik den berømmelse som Eskil. Eftertiden havde flere minder om hans liv og død i klosteret.

Først kan anføres den indskrift, som fandtes på en marmortavle ved foden af alteret i St. Nikolaus's kapel og tillige på en pille til højre derfor. Den lød således: *Hic jacet dominus Nicholaus Stigoti, Roskildensis episcopus in regno Dacie, domini Eskili, Lundunensis archiepiscopi, consanguineus, qui pro libertate ecclesie sue exul, obiit anno Domini MCCXLIX, octavo kalendas octobris*³⁾. Denne ind-

¹⁾ S. r. D. VIII 196.

²⁾ Underlig nok har Winter i sit skrift »Die Cistercienser des nordöstlichen Deutschlands« I (Gotha 1868) s. 138, forbyttet Nils Stigsön med biskop Nils af Slesvig; s. 198 i samme værk har han det rigtigt.

³⁾ Lalore s. 73.

skrift svarer til optegnelsen i gravbogen; men her siges Nils Stigsön at være jordfæstet midt foran St. Martins alter¹⁾. Her er der en uoverensstemmelse. St. Martins alter var nemlig det andet alter i venstre tværskib; hvor Nikolaus's kapel var, har jeg ikke kunnet finde, men hans alter fandtes ved en af pillerne i hovedskibet²⁾. Der må da være sket en omflytning, og biskop Nils har vistnok oprindelig haft sit hvilested i tværskibet foran Martins alter, således som gravbogen beretter.

Når det i denne indskrift hedder, at Nils Stigsön var Eskils frænde, kan vi ikke ved hjælp af danske kilder udrede dette slægtskab. Det kan være, at biskop Nils's moder Kristine har været Eskils frænke. Men det kan også være, at slægtskabet må føres længere tilbage; vi læser hos Sakse, at Eskil og Absalon var frænder³⁾, uden at vi for øvrigt har midler til at klare deres familieforhold, og da Nils Stigsön ligesom Absalon var Skjalm Hvides ætling, er det vel det samme uopklarede familieforhold, der har gjort ham til frænde af Eskil.

Det fortjener endvidere at fremhæves, at gravskriften over Nils Stigsön ikke mæler noget om, at han blev munk i Clairvaux. Når man har ladet ham ende sine dage i Cistercienserkutten, er det da ikke andet end en urigtig slutning. — Opgivelsen af tidspunktet for Nils Stigsöns død er ikke uden betydning. De danske årbøger har ganske vist overvejende 1249, og hermed stemmer Lunde-kapitlets mindebøger, der siger, at han levede 4 år i landflygtighed⁴⁾; men Ryårbogen⁵⁾ (og nogle af dens afledninger) har dog 1248. Nu viser året 1249 sig uomtvistelig at være det rette. Som biskop Nils's dødsdag har minde-

¹⁾ Lalore s. 197.

²⁾ D'Arbois de Joubainville s. 39 f.

³⁾ Saxo ed. Müller s. 899. 915.

⁴⁾ Liber daticus Lundensis ved Weeke, s. 245. 333.

⁵⁾ Pertz, Monum. Germaniæ, Scriptores XVI 407.

bøgerne fra Lund 23. Sept., men denne angivelse må vel vige for den clairvaux'ske, hvorefter det er 24. Sept.

Som minde om Nils Stigsön opbevarede munkene i Clairvaux et lille sølvkors, der havde tilhørt ham. Det havde afrundede arme og var prydet med den korsfæstedes billed. Man bringes herved til at tænke på dronning Dagmars kors; men Nils Stigsöns var ikke noget hængesmykke: det stod på et fodstykke, der var rundt som den slags æsker (pyxis), man havde på alterbordet, og havde forskellige billedlige fremstillinger. Det hele vejede 10 unzer¹⁾.

Endnu én af vor Middelalders største kirkehøvdinger har nogen tid gæstet Clairvaux, nemlig ærkebiskop Jakob Erlandsön, og samtidig har en anden dansk biskop gennem flere år, som det synes, haft ophold i klosteret. Denne sidste biskop har hidtil kun været lidet kendt, men de cisterciensiske optegnelser kaster mere lys over hans historie. Hans navn var Peder, og allerede år 1252 blev han valgt til biskop i Odense; men den gang måtte han vige for Franciskaneren Regner, der blev kapitlet pånødet af kong Abel²⁾. Efter Regners død (1267) blev Peder virkelig biskop og skal være bleven indviet i Lybek af den bekendte pavelige legat, kardinal Guido. Denne efterretning har vi kun fra Huitfeldt³⁾, og det er ikke godt at vide, om han har haft noget at støtte sig til; men i alt fald turde det være en rimelig gisning, da de følgende træk af biskop Peders historie fuldtud stemmer med et sådant venligt forhold til den pavelige legat, hvilket var det samme som

¹⁾ Clairvaux' inventariebog fra 1504. Lalore s. 73.

²⁾ S. r. D. VII 222 f. (Hamsforts bisperække). Jfr. V 613.

³⁾ Danmarkskrønike (kvartudg.) II 321. Dersom Peders forgænger Regner først døde 1267 (Velschow, Biskop Regner s. 38), må det have været i Sept. eller Oktober dette år, at Guido indviede Peder, under sit tredje og sidste ophold i Lybek; jfr. C. Paludan-Müller i Vidensk. selsk. skr. V, s. 346 f. 366 ff.

fiendskab med den danske krone. De clairvaux'ske bidrag til Jakob Erlandsöns og biskop Peders historie er ganske vist, som vi skal se, ikke righoldige; men da kilderne ellers flyder sparsomt, får de franske optegnelser dog deres betydning.

Man har en optegnelse fra Clairvaux om en stor fest, hvorved benene af de munke, der havde levet i klosteret under den hellige Bernard, blev overflyttede til de flanderske grevers kapel ved klosterkirken. Denne højtidelige handling fandt sted i året 1269, ved den tid, da der holdtes cisterciensisk generalkapitel, altså i September måned¹⁾. Talrige Cistercienserabbeder var derfor tilstede tillige med hele konventet i Clairvaux. De gudstjenstlige ceremonier udførtes »per manus reverendorum patrum ac dominorum Jacobi Dei gratia Lugdunensis archiepiscopi et Petri Othoniensis episcopi«²⁾. Mens den sidste af disse prælater ikke er til at tage fejl af, må vi undersøge den første nærmere. »Lugdunensis« betyder som bekendt: fra Lyon. Imidlertid har der gennem hele Middelalderen aldrig været nogen ærkebiskop i Lyon af det navn. Nu lod det sig tænke, at navnet kunde være urigtigt, mens »Lugdunensis archiepiscopus« ikke indeholdt noget galt. Denne udvej viser sig imidlertid ved nøjere eftersyn umulig. I året 1267 havde nemlig Lyons ærkebisp, Filip II, trukket sig tilbage for at overtage grevskabet Savoyen, og først 1272 tiltrådte hans efterfølger Petrus II, den senere pave Innocentius V. Med andre ord: i året 1269 var der slet ikke nogen ærkebiskop i Lyon³⁾. »Lugdunensis« må da være en skrivfejl for »Lundunensis«. Det er Jakob Erlandsön, der er ment. Allerede Suhm har forstået det således⁴⁾. Vi véd fra Ryårbøgerne, at Jakob Erlandsön i året 1268

¹⁾ Der holdtes årlig generalkapitel i Cîteaux, på den tid fra 13. til 17. Sept. Denne fest i Clairvaux har snarest været holdt umiddelbart efter generalkapitlet i moderklosteret.

²⁾ Migne tom. 185, sp. 1560 f.

³⁾ Gallia christiana IV sp. 146 ff.

⁴⁾ Historie af Danmark X 628.

drog til Rom, men samme år døde Clemens IV, der havde taget sig af hans sag, og der gik et par år hen, før pavestolen atter blev besat. Vi ser da, at Jakob Erlandsön har forladt Italien under dette interregnum, der hindrede ham i at virke for sin sag, og er vandret derhen, hvor en af hans største forgængere også havde søgt tilflugt i sin landflygtighed, og hvor hans frænde Nils Stigsön 20 år tidligere havde fået sin grav. Det lod sig tænke, at biskop Peder af Odense havde gjort ærkebiskop Jakob følge til Italien og dernæst til Frankrig. Imidlertid, da vi senere træffer Odensebispen i de cisterciensiske kredse i Frankrig, uden at Jakob Erlandsön er med, antager jeg en anden mulighed, som jeg straks skal fremhæve, for sandsynligere.

I sommeren 1272 ses biskop Peder at have været i Italien. I Orvieto udstedte notaren Ramitrius fra Benevent den 29. Juli en afskrift af pave Alexander IVs privilegier af 1259 for Franciskanerne, og efter at den var sammenholdt med originalen, satte biskop Peder sit segl under den¹⁾. Hensigten med Peders rejse til Italien har uden tvivl været at forhandle med paven om de danske forhold. Nu havde Gregorius X nemlig bestegt pavestolen, og Jakob Erlandsön søgte ved hans hjælp at komme tilbage til sit fædeland. Det er dog tvivlsomt, om Odensebispen er bleven i Italien, indtil forliget blev vedtaget sidst på året 1272²⁾. Vi træffer ham nemlig atter blandt de franske Cisterciensere ved generalkapitlet i Cîteaux i Sept. 1272. Ved den tid har han nemlig udstedt en vidisse af Gregorius IXs privilegier for Cistercienserne³⁾. Muligvis bør året dog rettes til 1273; i så fald kan han have været med til at slutte forliget med den danske krone.

Det er nogle få spredte træk af biskop Peders ophold i udlandet, vi her har samlet. I disse år kan han sikkert

¹⁾ Diplomatarium Norvegicum IX 66.

²⁾ Paludan-Müller, anf. skr., s. 375.

³⁾ Lygum klostres brevbog, S. r. D. VIII 214 f.

ikke have været hjemme i Danmark. I den store strid har han stået på Jakob Erlandsöns side, og den pavelige legat Guido, der havde taget ærkebispens parti, har da lønnet ham med bispestaven. Der var imidlertid ikke tale om at komme i besiddelse af Odense bispestol, og derfor har han vistnok fulgt Guido, da denne endelig i slutningen af 1267 forlod Norden, hjemkaldt af pave Clemens IV. Sandsynligvis har Guido lagt hjemvejen om ad de store franske Cistercienserklostre, ligesom han på udvejen havde gæstet Citeaux (1265). Thi han var Cistercienser med liv og sjæl, og før han blev kardinal, havde han været abbed i selve Citeaux, altså alle Cistercienseres »pater abbas«¹⁾. Da biskop Peder gentagne gange træffes i disse kredse, er det rimeligt, at han har fulgt kardinalen derhen og er bleven i disse klostre. Der har han atter mødt sin ærkebisp, der var landflygtig som han selv, og først da den store kirkestrid udjævnedes 1273, genså han Danmark og overtog sit stift. Kan hende, at han selv oprindelig har været Cisterciensermunk; derved bliver hans ophold i Clairvaux og Citeaux des mere forklarligt. At han i Huitfeldts bispekrønike kaldes Franciskaner, har ikke mindste vægt. Det vilde være helt uberettiget at søge støtte for denne påstand i den omstændighed, at han i Italien har bekræftet et transskript af Franciskanerprivilegier; thi de andre mænd, der bevidner dets rigtighed, har ikke tilhørt den berømte Tiggermunkeorden. Det er sikkert kun ved skødesløshed, man har gjort biskop Peder til Franciskaner: forfatteren af Odense bispekrønike hos Huitfeldt har vrangbyttet ham med den samtidige biskop Peder i Viborg, der havde været Minorit²⁾.

Mens det ikke lader sig afgøre, om biskop Peder har haft hovedophold i Clairvaux eller Citeaux, har Citeaux sikkert i nogle år været hjemsted for en anden dansk

¹⁾ Paludan-Müller, anf. skr. s. 340 ff.

²⁾ Jfr. Danmarkskrøniken. anf. st.

biskop, ovenikøbet en af vore mærkeligste historiske personligheder. Det er biskop Valdemar af Slesvig.

En rejseberetning fra 1717, skreven af to Benediktinermunke, fortæller, at der i Citeaux, under de lave hvælvinger bag højalteret, på epistelsiden, var et skrin, som indeholdt pave Calixtus II's hjerte, hidbragt af klosterets 3dje abbed, Stefan, og nedenfor var der en grav med stenplade. I denne grav havde man jordfæstet biskop Valdemar, ærkebisp af Bremen, og Albert, der havde været patriark af Antiokia. Ved siden af, dér, hvor der før 1667 havde været opgang til højalteret, fandt Benediktinerne en gammel, næppe læselig gravskrift med »gotiske« bogstaver. At en afskrift af den også findes i Bibliothèque nationale¹⁾, var mig kendt. Jeg henvendte mig da til bibliotekets Administrateur général, M. Léopold Delisle, der med stor forekommenhed gav mig de ønskede oplysninger. Afskriften hører til en samling af gravskrifter fra Burgunds kirker i 18. århundred. Oplysningerne om Valdemar er en del af en længere beretning, der fandtes optegnet på et pergamentblad, som man havde fastgjort på muren; gravskriften er tydelig nok overført på pergamentet efter 1667, da man på grund af ombygningen har måttet fjerne den store gravplade af sten og dog har villet mindes stedets betydning. På skrinet var der følgende indskrift: »Ecce hic est cor nobile domini Calixti papæ II«²⁾. Indskriften, der altså oprindeligt har været på gravstenen — »vetustissima epigrapha« (sic) kaldes den på pergamentbladet —, er af Benediktinerne²⁾ gengivet så fejlfuldt, at jeg ikke tager i betænkning at holde mig til afskriften i Paris. Ifølge velvillig meddelelse fra M. Delisle har da pergamentbladet givet den gamle gravskrift i denne form:

»Ecce hic est cor nobile domini Calixti papæ II.
Hic quoque jacent duo venerabiles ecclesiæ præsules Wal-
demarus Kanuti Regis Daniæ filius, qui abdicato episcopatu

¹⁾ U. Robert, Histoire du pape Calixte II (Paris 1891) s. 194.

²⁾ Migne t. 185, sp. 1627.

Solesuicensi, Selesuig, atque etiam archiepiscopatu Bremensi, in quem recens electus fuerat, monachum induit in hoc cænobio, et quadriennio post ex hac vita migravit ad Christum XV. Kalendas Augusti anno M.CC.XXVI, primus reconditus est ac sepultus in hoc tumulo. — Et dominus Albertus patriarcha Antiochenus qui secundus in hoc sepulchro resedit, in cujus gratiam condita est sequens definitio capituli generalis anni M.CC.XLVI. Bonæ memoriæ Domino Alberto quondam patriarchæ Antiocheno, qui existens in curia domini papæ ex maxima devotione quam habebat ad ordinem, in domo Cistercii, quæ est mater nostra, suam elegit sepulturam, conceditur plenarium officium per ordinem universum«.

Ægtheden af denne gravskrift over biskop Valdemar er imidlertid på en vis måde ikke uanfægtet. Vi står overfor en historisk gåde. Det er nemlig sikkert nok, at da Valdemar endelig opgav sin fastholden af ærkebispesværdigheden, trak han sig ved år 1218 tilbage til Cistercienserklosteret Lökkum øst for Weser, noget nederfor Minden og lige nord for det lille schaumburgske grevskab, og dette kloster gjorde også påstand på at have hans grav. Det fortælles i dette klosters overlevering¹⁾, at Valdemar efter at have mistet både bispedømmet i Slesvig og ærkebispedømmet i Bremen kom til Lökkum med 12 fornemme brødre, blev simpel munk, og efter et fromt liv døde han der og blev jordfæstet foran Johannes Døberens alter, St. Vitalis's dag (28. April). Fra gammel tid, hedder det, er der endvidere bevaret følgende gravskrift, anbragt på en ophængt trætavle²⁾:

Woldemar in Sleswic et Brema simul coronatus,
De Dacia genitus, hic pro Monacho tumulatus,

¹⁾ Leibniz, Scriptores Brunswicensia illustrantes III (Hannover 1711) s. 694.

²⁾ Leibniz, anf. st. C. E. Weidemann, Geschichte des Klosters Lökkum (Göttingen 1822) s. 161. 13.

Qvi tria claustra suis expensis ædificavit
 In Dacia, qvæ sub regula propria dedicavit.
 Gaudeat in Christo, cui mundus vixit in isto.
 Qvi legit hoc, dicat, ut in pace requiescat.

Man bliver nødt til at vælge mellem disse to efterretninger, den franske og den nordtyske. At en fransk Cistercienser har fulgt gravskriften i Cîteaux¹⁾, kan ikke undre os; han har sikkert ikke anet tilværelsen af trætavlen fra Løkkum. Det kan heller ikke vække forbavselse, at danske og tyske historikere hidtil har valgt til gunst for det løkkum'ske epitafium²⁾. Thi talrige årbøger stadfæster, at Løkkum var biskop Valdemars dødssted, og det kan umulig være rigtigt med Valdemars ophold i Cîteaux fra 1222 til 1226, der omtales i gravskriften fra dette kloster, således som vi nu kender den i afskrifts afskrift. Vi véd nemlig med sikkerhed, at den ærgerrige biskop ikke var videre fjernet fra Danmarks grænser, da han fik bud om, at kong Valdemar II var slæbt som fange til Tyskland (1223), og at han nyttede lejligheden til et for øvrigt frugtesløst indfald i Holsten. Det vilde også være mærkeligt, om overleveringen, der henfører biskop Valdemars død til 1234—36³⁾, skulde have sat denne begivenhed en halv snes år for sent. Alligevel tvivler jeg ikke om, at gravskriften i Cîteaux trods sine fejl rummer et stykke ægte historie, mens trætavlen i Løkkum giver os en falsk efterretning.

Lad os først overveje, hvorledes gravskrifterne over biskop Valdemar kan være fremkomne på hvert af stederne!

¹⁾ Manrique, Ann. Cisterciensens IV (Lyon 1659) s. 197.

²⁾ Således Suhm, Hist. af Danmark IX 659 f. A. Crone, Valdemar Knudsen (Odense katedralskoles progr. 1848) s. 61. Winter, Die Cisterciensen des nordöstl. Deutschl. I 210. Dehio, Geschichte des Erzbistums Hamburg-Bremen II 139; Anm. s. 28, o. s. v.

³⁾ Sigtunårbogen, S. r. S. III 3, har 1234; årbogen 1101-1313 (S. r. D. IV 24) og nogle temmelig betydningsløse årbøger har 1235; de fleste andre har 1236, enkelte 1237.

At man i det fjerne franske kloster optegnede, hvor længe Valdemar havde levet der, hvornår han var død og hvor han var jordet, alt dette vilde være aldeles uforklarligt, hvis han ikke virkelig var død der. Særlig vilde det være utænkeligt, at man af nogensomhelst anden grund kunde finde på at hævde besiddelsen af de jordiske levninger af en mand, der ellers ikke vedkom klosteret det mindste og i sit liv og sin virken for øvrigt stod det såre fjernt. Netop fordi biskop Valdemar ellers ikke har haft noget med Citeaux at gøre, må man tro, at indskriften fra dette kloster giver os en historisk sandhed. Derimod lader det sig forklare, at Cistercienserne i Lokkum senere hen kunde tale om, at Valdemar var død i deres kloster, således at der endog kunde opstå en tradition om, hvor han var jordet og hvilken dag det var sket. Thi det var jo sikkert nok, at han havde levet der længe som munk, og hvad var naturligere for senere slægter end den antagelse, at han så også var død i klosteret? Det vilde ligefrem være mærkeligt at tænke sig det anderledes. Således behøver man heller ikke at tillægge det ret megen vægt, at vore årbøger har ladet biskop Valdemar dø i Lokkum. Da han forsvandt som politisk personlighed, var det jo nemlig, fordi han havde trukket sig tilbage til dette nordtyske kloster; fra nu af havde han intet med Danmark at gøre, og man hørte ikke noget om ham, før rygtet om hans død nåede til hans gamle fædreland. Det var da intet under, at man tog det som en given sag, at han var død i Lokkum.

Jeg vilde måske dog betænke mig på så afgjort at give Citeaux-indskriften fortrinnet, hvis ikke selve mindesmærkernes art talte derfor. Pergamentbladet gengav jo en meget ældre gravskrift; det må have erstattet det stenmonument, som blev borttaget ved ombygningen i 17. århundred. Nu følger det af sig selv, at en virkelig gravsten i dette tilfælde er langt mere værd end en ophængt trætavle, der sikkert må stamme fra en betydelig senere tid.

I Danmark kendes den slags trætavler først fra 16. århundred, og der er ikke noget, der berettiger til at antage det lokkum'ske mindesmærke for ældre end året 1500. Dertil kommer, at Citeaux-indskriften efter sit indhold er langt mere pålidelig. Verset på trætavlen i Lokkum fortæller, at Valdemar i Danmark grundlagde 3 klostre af Cistercienserordenen; men det var ikke tilfældet. Kun Guldholm i Sønderjylland kunde til nød kaldes hans værk. Når han i den sællandske årbog kaldes grundlægger af Ås kloster i Halland, er det ikke rigtigt; thi dette kloster blev først stiftet år 1194, to år efter hans fald. Det vides vel, at han har skænket gaver til Væ og Lygum; men begge var de til, før han blev biskop, og Væ var tilmed ikke Cistercienserkloster. Endelig er det i høj grad vildledende, når det hedder, at han indviede de 3 klostre, han skulde have grundlagt, til »sin egen orden«, ret som om han allerede som biskop havde været Cistercienser. Udtrykket »coronatus« om hans bispeværdighed turde også tyde på en langt senere tid, der stod begivenhederne fjernt. Jeg opfatter derfor den hele lokkum'ske indskrift som en blomst fra den humanistiske tid, da man oftere anbragte sin historiske indsigt på mindesmærker over berømte mænd fra fortiden.

Men er trætavlen altså af meget yngre oprindelse, fortjener det her at fremhæves, at den øvrige lokkum'ske overlevering om biskop Valdemar, så vidt vi kender den, er i højeste grad fantastisk og upålidelig, så at man just ikke får respekt for den. Det gælder særlig følgende mærkelige fortælling: Under sin broders, den danske konges fravær ranede ærkebiskop Valdemar Kristi usyede kjortel, som paven havde skænket kongen, fordi han havde givet ham ly mod hedningernes forfølgelser; den dyrebare relikvie førte han til Bremen, og da paven derefter stillede ham valget mellem at tilbagegive kjortelen eller blive Cistercienser, valgte han det sidste og tog relikvien med sig til Lokkum, hvor han lod den indemure i en pille, der i den følgende

tid stod mærket med et kors¹⁾. Man står næsten målløs overfor dristigheden i sådan en sagndannelse. Det er småting, at den klosterkirke, hvor denne relikvie skulde findes, først blev påbegyndt efter år 1240²⁾, længe efter at biskop Valdemar var død, og endnu meget længere efter at han var kommen til Lökkum. Men at man har kunnet tro, at nogen til stadighed vilde indemure og skjule en så dyrebar helligdom som Herrens usyede kjortel, og at man har fundet på at lade paven flygte for hedningers forfølgelser og ty til Danmark, det viser, hvor grænseløst vilkårlig man har digtet. Sådanne æventyrtræk maner til også at være varsom med at fæste lid til de mere ædruelige træk i den lökkum'ske overlevering.

Jeg skal endnu, skönt det foregående i og for sig turde være tilstrækkeligt til værdsættelse af de lökkum'ske mindesmærker, anføre en negativ grund mod pålideligheden af efterretningen om biskop Valdemars død og jordefæstelse i det nordtyske kloster. Der findes nemlig en gammel fortælling om Lökkum klosters stiftelse, skreven 1344. Den ender med at opregne de bekendte mænd og kvinder, der gennem 12. og 13. århundred er blevne jordefæstede i klosteret; men her findes der ikke det mindste om Valdemar. Denne tavshed har så meget mere at sige, som navnet på en anden biskop nævnes her, nemlig Wilbrand, biskop i Paderborn 1225—27 og dernæst til sin død (1234) biskop i Utrecht³⁾.

Når jeg således har angrebet efterretningen om biskop Valdemars død og jordefærd i Lökkum, har det dog ingenlunde været min hensigt at forsvare ordlyden af Citeaux-indskriften, som den nu foreligger. Thi årstallet kan

¹⁾ Leibniz, Script. Brunswic. illustrantes III 698. Jf. H. Olrik, Biskop Valdemar og den danske krone, i Årb. f. nord. oldkyndighed 1892, s. 366 note 1.

²⁾ Weidemann, Gesch. des Klosters Loccum, s. 13 ff.

³⁾ Denne »vetus narratiuncula« er trykt hos Weidemann s. 121 ff. Har Wilbrands jordefæstelse muligvis foranlediget vore årbøgers ord om Valdemars død i Lökkum og fremmet klosterets egen tradition derom?

ganske vist næppe være rigtigt. At pergamenttavlen har haft året 1226 som Valdemars dødsår, er sikkert nok, da både Benediktinerne og afskriften i Paris er enige på det punkt. Men pergamentbladet kan have gengivet gravstenens indskrift urigtig, især da det netop siges, at den oprindelige indskrift var svær at læse. Et X kan være undsluppet læserens øje. Sættes det ind efter de andre X'er, står der 1236, hvorved der kommer overensstemmelse med de fleste nordiske kilders angivelse. At munkene i Citeaux har troet, at Valdemar kort før sit komme til dem var bleven valgt til ærkebiskop i Bremen, mens det i virkeligheden lå længere tilbage, har ikke meget at sige. Den fejltagelse er i sig selv uvæsenlig og kunde let ske, da denne begivenhed var de franske Cistercienseres område og interess esfære så fjern. En sådan lille misforståelse kan ikke i nævneværdig grad svække pålideligheden af indskriften, der ellers i det hele viser sig vel underrettet.

Det må da være den historiske sandhed, at biskop Valdemar i sine sidste år har ombyttet det mindre anseelige nordtyske kloster med selve det cisterciensiske hovedkloster. Retter vi dødsåret i indskriften i overensstemmelse med flertallet af vore årbøger, får vi ud, at han har levet i Citeaux 1232—36; her er han død, 18. Juli 1236, og her er han bleven jordet i den lave koromgang bagved højalteret, på et sted, der allerede var æret og udmærket ved skrinet med pave Calixtus IIs hjerte.

Vi har hidtil talt om danske mænd, der har dvælet i de to cisterciensiske hovedklostre. Men mange klosterbrødre er også vandrede fra Citeaux og især fra Clairvaux til Danmark. Nogle har kun gæstet vort land i særligt ærinde, for kortere tid. Men andre har haft længere ophold blandt de danske. Således véd vi, at Clairvaux har skænket de danske Cistercienserklostre mindst to abbeder.

Den mest kendte af disse er Henrik, Vitskøls første abbed. De ældste dele af »Exordium magnum Cisterciense«,

der må være skrevne i Clairvaux endnu i 12. årh., har en fortælling fra Henriks ungdom: mens han endnu var novice i Clairvaux, forudsagde den hellige Bernard ham i billedlig tale hans virksomhed i det fjerne Norden¹⁾. Det er ikke her stedet at skildre hans vandring til Sverige, hans overtagelse af abbedværdigheden i Varnhem og de genvordigheder, han dér måtte døje, indtil han drog til Danmark og fik styrelsen af det store Vitskøl kloster, som kong Valdemar lige havde grundlagt²⁾. Kun vil jeg gøre opmærksom på et lille træk, som ikke er taget med i tidligere skildringer af abbed Henriks liv og virken. Bernards notar Gaufrid fortæller i 4. bog af »det ældre Bernards-levned«, affattet 1156, at Henrik, da abbed i Varnhem, lige havde været i Clairvaux i følge med en anden franskfødt abbed fra Sverige, Girard fra Nydala kloster; de fortalte, at det brød, som den hellige Bernard havde indviet til dem for 11 år siden, endnu var i god stand. Henrik fortalte tillige, hvad han nylig havde set i Köln: en kvinde havde været gift med sin broder og var efter hans død bleven sindssyg, men blev helbredet ved den hellige Bernards forbøn og hjælp³⁾. Det er denne rejse, der fra først af har bragt Henrik i forbindelse med ærkebiskop Eskil, som den gang opholdt sig i Clairvaux; dette foranledigede senere, at han blev abbed i Vitskøl og kom til at virke for Cisterciensernes udbredelse i vort land. Selve hans besøg i Clairvaux i 1156 kan sikkert sættes i forbindelse med de krænkelser, som han og hans munke måtte døje af Kristine, Erik Jedvarsöns dronning, og af præsten og almuen der på stedet. — Endelig findes Henriks navn i Cisterciensernes helgenbog tillige med optegnelse

¹⁾ Migne t. 185, sp. 450. Om affattelsestiden jfr. Hüffer, Der heilige Bernard v. Clairvaux I 173 f. Dette træk er anført i den lille levnedstegning af Henrik i Danske magazin I 177 ff.

²⁾ S. r. D. IV 458 ff.

³⁾ Migne t. 185, sp. 334. 340. Affattelsestiden: Hüffer s. 104 f.

af hans dødsdag; man ser altså, at han i cisterciensiske kredse æredes som salig¹⁾).

Den anden danske abbed, der var udgået fra Clairvaux, er mindre kendt, ja, så vidt jeg véd, hidtil oversét af historikerne. En gammel fortegnelse over priorerne i Clairvaux nævner som nr. 13 en Tranqvillus, der blev abbed i Danmark²⁾. Som vidne forekommer han endnu år 1192 i Clairvaux³⁾, så at hans abbedværdighed i Danmark falder ved år 1200. Der kendes ganske vist ikke nogen abbed »Tranqvillus« i vor klosterhistorie; men han er efter al sandsynlighed den samme som Esromabbeden Thorkil, der i April 1203 forestod den højtidelige jordfæstelse af abbed Vilhelm i Æbelholt⁴⁾. Det fremmede navn kan godt være ombyttet med et tilsvarende nordisk, eller — abbeden kan oprindeligt have været dansk mand, er vandret til Clairvaux og har fået sit »barbariske« navn ændret, indtil han i Danmark atter lod sig kalde med sit egenlige navn. Det lyder også meget troligt, at en klosterbroder fra Clairvaux netop er bleven abbed i Esrom; thi det nordsøllandske kloster var Clairvaux' egenlige datter i Danmark. Ret længe har Thorkil ikke været abbed; 1211 nævnes en anden abbed i Esrom, Eskil, og han synes da ikke at have været helt ny⁵⁾.

At en munk fra Clairvaux blev abbed for et dansk kloster, var selvfølgelig en sjældenhed. Derimod har munke fra Citeaux og Clairvaux hyppig gæstet Danmark for at visitere Cistercienserklostrene her eller på gennemrejse til Sverige. Citeaux var nemlig moder til en mindre kreds og Clairvaux moder til en større kreds af danske klostre, og dette moder- og datterforhold overholdtes nøje i den hellige Bernards orden. Stamtavlerne over de daværende Cistercienserklostre tager sig saaledes ud:

¹⁾ Jf. Danske magazin I 179.

²⁾ D'Arbois de Joubainville s. 358.

³⁾ D'Arbois de Joubainville s. 192.

⁴⁾ S. r. D. V 480.

⁵⁾ Codex Esromensis ved O. Nielsen, s. 56. 58.

Citeaux			Clairvaux		
Herrisvad (1144)			Esrom (1154)		
Tvis (1163)	Holme (1172)	Lygum (1173)	Vitskøl (1158)	Sorø (1162)	Ry (1191)
			Øm (1166)	Ås (1194).	

Clairvaux-munkene nød særlig gunst i Danmark. Der tales om venskabsforhold mellem den danske kongest og den hellige Bernards kloster. Da Øm kloster kom i den voldsomme fejde med biskop Tyge af Århus, henvendte de danske Cistercienserabbeder sig derfor også til abbed Filip i Clairvaux, i håb om, at hans ord dog måtte finde ørenlyd hos den danske regering. Abbed Filip skrev da også et indtrængende brev til dronning Margrete¹⁾ og fremhævede her den ærefrygt, hun hidtil havde vist Clairvaux, og den særlig begunstigede stilling, som klosteret bestandig havde nydt overfor det danske kongedømme. Jeg har tillige stødt på aftryk af to danske kongebreve, der tilfulde bekræfter, at Clairvaux har nydt særlige privilegier i Danmark. Det ene er udstedt af Valdemar II i Vordingborg 27. Jan. 1236, det andet af Erik Mændved i Helsingborg 29. Febr. 1288. Brevene er endnu til i originaler, der har været opbevarede i Clairvaux og nu findes i Archives de l'Aube i Troyes. Da disse breve hidtil synes helt at have undsluppet vore historikeres opmærksomhed, gengiver jeg dem her efter deres ordlyd.

Valdemar II's privilegiebrev for Clairvaux.

W., Dei gratia Danorum Sclavorumque rex, omnibus hoc scriptum cernentibus salutem et gratiam.

Notum sit presentibus et futuris, quod dilectis in Xpristo fratribus nostris de Claravalle talem duximus gratiam conce-

¹⁾ Exordium Caræ Insulæ, S. r. D. V 585 f. Brevet må snarest henføres til 1264; se Pal.-Müller, anf. skr., s. 339. Filip var abbed i Clairvaux 1262—73.

dendam, ut in regno nostro libere et absque omni theloneo eis emere liceat cutes et ceram, quantum ad usum domus sue videbitur expedire. Hanc etiam libertatem eisdem concessimus, ut nulli officialium nostrorum liceat naulum¹⁾ exigere vel recipere ab eisdem, sed ipsi cum rebus suis libere trans-eant et absque qualibet exactione, quotiens infra terminos regni nostri necesse habuerint navibus ad transeundum.

Ut igitur hujus libertatis beneficium, memoratis fratribus collatum pietatis intuitu, ratum et stabile perseveret, presentem paginam eis contulimus, litterarum nostrarum testimonio et sigilli nostri munimine roboratam.

Datum apud *Warthinburg*, anno incarnationis M^oCC^o XXXVI^o, VI^o kalendas februarii.

(To originaler i Archives de l'Aube. På det ene er seglet i gult, på det andet i grønt voks. Begge seglene er temmelig medtagne. De hænger i snore af hvid tråd. — Diplomet er gengivet efter aftrykket hos D'Arbois de Joubainville s. 407).

Erik Mændveds privilegiebrev for Clairvaux.

E. Dei gracia Danorum Sclavorumque rex. Omnibus hoc scriptum cernentibus salutem in domino sempiternum. Notum facimus presentibus et futuris quod nos viris religiosis dilectis in Christo fratribus nostris de Claravalle, ordinis Cisterciensis, et maxime ipsorum fratribus qui, gracia visitandi, ab abbate dicti loci ad filias suas, in regno nostro vel Swecie constitutas, frequenter transmittuntur, vestigiis progenitorum nostrorum inherendo, talem ducimus gratiam concedendam quod in regno nostro libere et absque omni theloneo eis emere et deducere liceat extra regnum cutes et ceram quantum ad usum domus sue videbitur expedire. Hanc etiam libertatem eisdem fratribus et eorum nunciis vel visitoribus antedictis concessimus quod a solutione thelonei pro equis suis et puerorum suorum et pro rebus aliis quas secum duxerint ubicumque et quotienscumque ad passagia in regno nostro et de terra in terram devenerint, sint liberi et exempti,

¹⁾ Skibsafgift.

prohibentes districte sub obtentu gracie nostre, ne quis advocatorum nostrorum vel eorundem officialium, seu quiscunque alius, ipsos fratres super premissis emunitatibus, libertatibus et graciis et contra tenorem presencium, presumat aliquatenus impedire seu indebite molestare, sicut regiam voluerit evitare ulcionem. Si quis eciam ipsos, contra presentem paginam, temere infestare presumpserit, ad omnes expensas vel dampna quas sepedicti fratres occasione hujus modi impedimenti vel molestie fecerint vel incurrerint, de proprio refundendas se noverit obligatum. Ut autem hujus libertatis beneficium memoratis fratribus collatum pietatis intuitu, ratum et stabile perseveret, presentes litteras ipsis contulimus sigilli nostri munimine roboratas. Datum apud Helsingburgh, anno domini m^occ^olxxx^o octavo, pridie kalendas marcii.

(Efter aftrykket hos Vallet de Viriville, Les archives historiques du département de l'Aube, Troyes et Paris 1841, s. 248 f.)

Efter disse to breve at dømme har både Valdemar II og Erik Mændved været indskrevne i Clairvauxmunkenes broderskab; ellers kunde de ikke kalde dem »vore brødre«. Da Erik Mændved siger, at han i sin gunst mod ud-sendingene fra Clairvaux har efterfulgt sine *forgænger*s eksempel, har Valdemar II rimeligvis ikke været den eneste konge, der før Eriks tid har skænket Bernards kloster privilegier. — Brevene giver os for øvrigt et interessant lille kulturbillede. Man ser for sig de franske munke i den hvidgrå kutte drage om med deres følge fra det ene Cistercienserkloster til det andet for at varetage ordenens tarv og udføre de ærinder, der er pålagt dem. Men er der marked foran klosterporten, eller kommer de til byernes forve, nytter de lejligheden til indkøb af de danske produkter, som de har brug for, huder og voks, og ingen foged vover at kræve told eller torvørtug af dem. På dette punkt er de to kongebreve ens. Men på et andet punkt viser der sig uoverensstemmelse: mens Valdemar II fritager Clairvauxmunkene for al skibs- og færgeafgift i Danmark, giver Erik Mændved dem derimod fri for at udrede afgift af de

heste, som de selv og deres svende rider. Endelig fremhæver Erik Mændved udtrykkelig, at overtræder nogen kongelig ombudsmand kongens bud og krænker de rettigheder, han har skænket munkene, skal han af sit eget give dem fuld igæld. Er det muligvis det spændte forhold mellem Cistercienserne og den danske krone i Erik Klippings kongetid, der har foranlediget denne udtrykkelige tilføjelse?

Disse fransk-cisterciensiske bidrag til Danmarks historie er spredte og temmelig usammenhængende. Men tilsammen bidrager de dog til at oplyse om det forhold, der har været mellem vort land og de to berømte knudepunkter for den kirkelige kultur i 12. og 13. århundred. Det er at vente, at nye bidrag til vor historie vil dukke frem, når man en gang får udgivet »le cartulaire de Clairvaux«, der er fra 13. århundred og i sin fuldstændigste skikkelse (i Bibliothèque nationale) indeholder ikke mindre end 1029 oldbreve.
